

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 811.161.2:614.253

Я. В. Андрейко,

Харківська медична академія післядипломної освіти, м. Харків

МЕТОДИ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті описано методика викладання російської мови як іноземної на різних етапах вивчення мови. Проаналізовано значущість як традиційних методів (репродуктивних, словесних), так і активних. Описано дискусійні методи, метою яких є покращення і закріплення знань, збільшення обсягу нової інформації, вироблення вміння сперечатися, доводити свою думку, точку зору і прислухатися до думки інших.

Ключові слова: російська мова як іноземна, традиційні методи навчання, дискусійні методи навчання, словниковий запас.

В статье описана методика преподавания русского языка как иностранного на разных этапах изучения языка. Проанализирована значимость как традиционных методов (репродуктивных, словесных), так и активных. Описаны дискуссионные методы, целью которых является улучшение и закрепление знаний, увеличение объема новой информации, выработка умения спорить, доказывать свое мнение, точку зрения и прислушиваться к мнению других.

Ключевые слова: русский язык как иностранный, традиционные методы обучения, дискуссионные методы обучения, словарный запас.

The paper describes the methodology teaching of Russian as a foreign language at different stages of language learning. It is analyzed the significance of traditional methods (reproductive, verbal) and active ones. It is described discussion methods, the aim of which is to improve and consolidate knowledge, increase the new information, develop the ability to argue, to prove one's opinion, point of view and listen to the opinions of others.

Keywords: Russian as a foreign language, traditional teaching methods, discussion methods of teaching, vocabulary.

Проблема навчання російської мови як іноземної постійно знаходиться в ряду актуальних проблем комунікативної лінгвістики та педагогіки.

Курс російської мови у вищій школі (зокрема у медичних вузах) – професійно орієнтований курс і основна його мета полягає в тому, щоб допомогти іноземним студентам опанувати мовою навчальної, наукової літератури за фахом і підготувати їх до спілкування в професійній сфері.

Оскільки мета навчання російської мови як іноземної відрізняється від цілей навчання інших дисциплін, тому важливим є не накопичення знань, а оволодіння іноземною мовленнєвою діяльністю. Теоретичні та практичні аспекти формування іноземної комунікативної компетенції суб'єктів професійної освіти аналізуються в роботах В. І. Байденко, Т. М. Балихіної, М. Н. Вятютневої, І. А. Зимової, Д. І. Ізаренкової, Л. П. Клобукової, А. К. Маркової, Є. І. Пасової, В. В. Сафонової, А. В. Хуторського, А. Н. Щукіної та ін. Питання, що пов'язані з мовною підготовкою іноземних студентів медичного профілю, розглядаються в дослідженнях Е. Р. Бердникової, Є. І. Гейченко, Є. В. Єршової, О. Л. Корольової, Л. П. Мухаммада, Е. С. Суздалевої, М. М. Циренкової та інших.

Сьогодні перше місце серед методів навчання російської мови як іноземної належить комунікативному методу (назва запропонована Є. І. Пасовим). Його метою є розвиток у слухачів умінь розв'язувати комунікативні завдання засобами іноземної мови, вільно спілкуватися з носіями. Таким чином, мова засвоюється під час природного спілкування, організатором і учасником якого є викладач. При цьому слухач виконує роль суб'єкта цього спілкування і постійно повинен діяти. Тому основним завданням статті є аналіз методів викладання російської мови як іноземної.

Залежно від джерела знань, виділяють методи словесні, наочні, практичні. Засобами реалізації словесного методу виступають бесіди; наочного – ілюстрації, таблиці, відеофільми, комп'ютерні презентації; практичного – експерименти, ділові ігри тощо. Кожен з цих методів має широкі можливості відносно розвитку або удосконаленню мовленнєвої компетентності іноземних студентів. На початковому етапі при навчанні іноземних студентів (слухачів), які російську мову вивчають, починаючи з алфавіту, варто використовувати репродуктивний метод. Йдеться про застосування вивченого на основі зразка або правила. Репродуктивні вправи особливо ефективно сприяють відробітку практичних умінь і навиків, оскільки перетворення на навик вимагає неодноразових дій за зразком.

Однак використання активних методів навчання є запорукою отримання позитивних результатів за короткий термін. Активні методи навчання допомагають викладачеві російської мови як іноземної одночасно вирішити три взаємопов'язаних завдання:

- 1) підпорядкувати процес навчання впливу викладача;
- 2) забезпечити активну участь в навчальному процесі всіх студентів як підготовлених, так і не підготовлених;
- 3) встановити безперервний контроль за процесом засвоєння навчального матеріалу.

В основі активних методів навчання лежить діалогічне спілкування, в процесі якого розвиваються комунікативні здібності, вміння вирішувати проблеми колективно, розвивається мовлення.

Методична система завдань у медичному університеті має охоплювати три цикли навчання: гуманітарний, фундаментальний, професійно-орієнтований, що сприятиме збагаченню індивідуального словникового запасу, кращому засвоєнню й розумінню наукових термінів, якими мають оперувати фахівці професійної медичної галузі.

Дидактичний матеріал необхідно добирати такий, який містив би зв'язні тексти різних стилів (художнього, наукового, офіційно-ділового), що мали б не тільки навчальну, а й виховну цінність і, крім того, відповідали б нормам літературного мовлення. Типологія завдань і вправ може складатися із: а) завдання на формування власне мовленнєвих навичок, в основі якого контроль і вдосконалення мовлення; робота над мовленнєвими різновидами завдань; використання лінгвістичної та довідкової літератури; б) завдання на формування професійно зумовлених навичок, зокрема, побудова власних висловлювань на фахову тематику; публічні виступи; моделювання професійно-мовленнєвих ситуацій; оформлення ділової фахової документації.

Кожне із завдань може складатися із вправ, що містять: а) фонетично-стилістичні завдання – аналіз фонетичного оформлення текстів різних стилів, редагування речень; б) лексично-стилістичні – дослідження стилістичного забарвлення мовних одиниць, знаходження відтінків у значенні багатозначних слів, синонімів, антонімів, омонімів; заміна однієї синонімічної одиниці іншою; конструювання текстів наукового та офіційно-ділового стилів; редагування текстів; в) граматично-стилістичні – дослідження особливостей уживання окремих форм займенників; конструювання речень і текстів з різними формами дієслів; аналіз текстів наукового та офіційно-ділового стилів; редагування текстів; опрацювання різноманітних словників.

Для того, щоб студенти змогли самостійно знаходити найбільш вдалі способи вирішення поставлених перед ним завдань, вони повинні отримати необхідні наукові відомості про цей предмет і знати загальні способи вирішення подібних завдань. При цьому студентів пропонується система наукових понять, а не готові відомості про який-небудь предмет. Цей підхід допомагає активній стимуляції уваги студентів.

Іноземні студенти-медики повинні мати в активі широкий запас фахової термінології для вільного володіння усним і писемним професійним мовленням. Виробленню мовного чуття сприятимуть саме переклади. Пропонуючи завдання на переклад, слід спонукати студентів вдумливо аналізувати науковий текст, добирати такі виражальні засоби, які б якнайточніше передавали його зміст російською мовою. Крім того, варто рекомендувати студентам вести індивідуальний словник, куди студенти записуватимуть незнайомі терміни і словосполучення, які необхідно знати напам'ять. Завдання можуть бути наступними: 1) до поданого тексту скласти фаховий словник; кілька термінів увести в речення, 2) дати відповіді на запитання, правильно вживаючи медичні терміни; 3) переказати поданий текст російською мовою. Ці вправи допоможуть іноземним студентам сприймати лекції з основних дисциплін, що в свою чергу забезпечить підготовку до практичної роботи та подальшого навчання.

Відомо, що при вивченні іноземної мови словниковий запас може бути як активним, так і пасивним, тому на заняттях необхідно використовувати дискусійні методи, метою яких є покращення і закріплення знань, збільшення обсягу нової інформації, вироблення вміння сперечатися, доводити свою думку, точку зору і прислухатися до думки інших. По-перше, необхідно навчити іноземних студентів висловлювати свої думки логічно, правильно, послідовно. Для цього можна використовувати метод «PRES» [1]. Мета цього методу полягає у допомозі студентам прояснити свої думки, а також сформулювати і представити свою думку у чіткій і стислій формі.

Структура:

1. ПОЗИЦІЯ Я вважаю, що... (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд)

2. ОБГРУНТУВАННЯ...тому, що... (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції)

3. ПРИКЛАД... наприклад... (наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію)

4. ВИСНОВКИ Отже/тому, я вважаю... (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити).

При вивченні медичної термінології можна використовувати метод «риб'яча кістка» [1]. Переваги методу «риб'яча кістка»:

– Формується вміння описувати ситуацію, вміння мобілізуватися, виділяти головне;

– Формується навик публічних виступів;

– Формується комунікативний навик – шанобливе ставлення до того, хто відповідає (функція аудіювання);

– Формується звичка аналізу отриманих даних.

Метод дозволяє виявити прогалини в теоретичних знаннях. Умови проведення цього методу полягають в наступному: студентам за допомогою запропонованих карток пропонується побудувати «скелет риби», боки якої будуть складатися з відповідей на питання етіології, методів лікування. Остов (каркас) риби буде складатися з відповідей на питання «клінічні синдроми» (симптоми) при даному захворюванні. Хвіст риби – з відповідей на питання «профілактика захворювання». При цьому відповіді на питання повинні бути лаконічними, чіткими й однозначними. Після відповідей на всі питання викладач просить всю групу звернути увагу на вибудований скелет риби і одному зі студентів доручає зробити узагальнення. Викладач виправляє мовленнєві помилки студента. Студенту-експерту пропонується зробити узагальнення за відповідями студента.

Також при вивченні медичної термінології можна застосовувати метод «Термінологічне доміно». Якщо студентів багато, їх об'єднують у команди по декілька учасників. Складають картки, у лівій частині яких можуть бути, наприклад, поняття, а у правій частині – їх визначення. Картки розрізають на дві половини. Гра полягає у тому, щоб кожен учасник гри набрав найбільшу кількість правильних співпадань можливих пар. При цьому активізуються або запам'ятовуються як поняття, так і їх правильне визначення. За допомогою цього методу викладач використовує на занятті 3 види діяльності, а саме: читання, говоріння, аудіювання.

Допомагає запам'ятовуванню медичних термінів і розвитку усного мовлення використання кросвордів. Існує декілька способів використання кросвордів у навчальному процесі.

1. Дані визначення і необхідно вгадати поняття.

2. Дані і визначення, і поняття, необхідно знайти пару.

3. Поділити студентів на групи. Кожна група отримує кросворд лише з частиною понять, яку необхідно пояснити.

Основними видами завдань на практичних заняттях мають бути і творчі роботи, що сприятимуть виробленню в студентів практичних умінь та навичок, потрібних для продукування зв'язних висловлювань на професійну тематику: опрацювання основної та додаткової лінгвістичної літератури з вивченої теми; підготовка усних і письмових відповідей на запитання, що стосуються теоретичного фахового матеріалу; вправи аналітичного й конструктивного характеру з використанням різних типів словників; складання різних видів ділових паперів (за зразками); написання анотацій на основі опрацьованої літератури; виступи з повідомленнями; обговорення та коментарі до виступів тощо.

Отже, формування професійного мовлення студентів вищого медичного навчального закладу – вимога державного значення, що залежить не стільки від суті засвоєних студентами понять, термінів і правил, скільки від вдалого добору дидактичного матеріалу, що сприяв би опануванню фахової медичної лексики, вільному продукуванню висловлювань на професійну тематику. Від того, наскільки вільно зможуть користуватися своїми професійно-мовленнєвими вміннями й навичками іноземні студенти, залежить їхня активність у виробничому та суспільному житті країни. Щоб засвоєні теоретичні відомості набули практичного значення, необхідно постійне тренування у застосуванні знань у мовленнєвій діяльності. Мовна освіта має бути самодостатнім складником фахової підготовки майбутніх спеціалістів і впливати на соціальне становище та суспільний престиж набутої професії.

Література:

1. Активные методы обучения в медицинском ВУЗе : учебное пособие / С. Сарсенбаева, Ш. Рамазанова, Н. Баймаханова. – Алматы, 2011. – 36 с.
2. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17–24.
3. Огарев Е. И. Компетентность образования: социальный аспект / Е. И. Огарев. – СПб. : РАОИОВ, 1995. – 85 с.
4. Реутова Е. А. Применение активных и интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза (методические рекомендации для преподавателей Новосибирского ГАУ). – Новосибирск : Изд-во, НГАУ, 2012. – 58 с.
5. Прудникова Н. Н. Педагогическая технология формирования иноязычной компетенции студентов неязыковых вузов: Автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01. Саратов, 2007.
6. Щукин А. Н. Методика преподавания русского языка как иностранного : учебное пособие для вузов. – М., 2003.

УДК 378:3/8

О. М. Барно,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті аналізуються вихідні положення вивчення проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів. Визначаються та аналізуються основні підходи, що складають теоретичну основу дослідження: особистісно-орієнтований, суб'єктний, системний, культурологічний та полікультурна парадигма. Аналізуються методологічні та дидактичні принципи дослідження.

Ключові слова: компетентність, полікультурна компетентність, формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів, методологія дослідження, принципи дослідження.

В статье анализируются основные положения изучения проблемы формирования поликультурной компетентности будущих учителей. Определяются та анализируются основные подходы исследования: личностно-ориентированный, субъективный, системный, культурологический и поликультурная парадигма. Анализируются методологические и дидактические принципы исследования.

Ключевые слова: компетентность, поликультурная компетентность, формирование поликультурной компетентности будущих учителей, методология исследования, принципы исследования.

The article analyzes the problem of the main assumptions of formation of polycultural competence of future teachers. The article examines and identifies the main approaches that constitute the fundamental basis of the study: personality-oriented approach, subjective, system-based, and cultural and polycultural paradigm. The article analyzes methodological and didactics principles of research.

Key words: competence, polycultural competence, the formation of polycultural competence of future teachers, methodological research, principles of research.

Постановка проблеми та її актуальність. При вивченні проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів першим кроком є визначення теоретико-методологічних основ та принципів дослідження. Вони закладають координати теоретичного аналізу, окреслюють площину експериментального дослідження та дозволяють сформуванню власну позицію у інтерпретації отриманих даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нашу думку, формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів є складним багатозначним процесом, що ґрунтується на певних теоретико-методологічних засадах, які визначаються особистісно-орієнтованим (Г. О. Балл, І. Д. Бех, О. О. Бодальов), діяльнісним (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв), суб'єктним (Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн), компетентнісним (В. П. Беспалько, Л. В. Калініна, О. М. Пехота, Г. К. Селевко) системним (О. Г. Асмолов, Н.В. Кузьміна, В. А. Семіченко), культурологічним (Г. П. Васянович, В. М. Гриньова, Н. Б. Крилова, М. П. Лещенко, С. О. Черепанова) підходами та полікультурною парадигмою (М. А. Араджионі, В. Б. Євтух, Т. С. Кошманова, Н. М. Лавриченко, А. Перотті).

Розгляд проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів в межах кожного з означених підходів дозволить виділити певні принципи, на засадах яких може бути організований цей процес.

Під принципами розуміємо – 1. генералізовану ідею, основне правило, основну вимогу до діяльності, поведінки тощо [3]; 2. переконання, норм, правило, яким керується хтось у житті, поведінці [4].

Формуванням принципів у педагогіці займалися С. І. Архангельський, М. Г. Гарунов, Ю. Г. Фокін, А. М. Новіков. В. І. Андрєєв, А. А. Золотарьов. О. О. Андрєєв пропонує класифікувати принципи на методологічні та дидактичні. Методологічні принципи дозволяють осмислити педагогічні проблеми з філософської точки зору і вибудувати індивідуально-особистісну філософію викладача. Автор пропонує такі методологічні принципи: аксіологічний, культурологічний, антропологічний, гуманістичний, синергетичний, герменевтичний, валеологічний [1].

Не менш важливими є дидактичні принципи, які дозволяють науково-обґрунтовано підготувати і провести навчальний процес. Дидактичні принципи у вищій школі це «положення, які фіксують залежність між цілями підготовки спеціалістів з вищою освітою і закономірностями, які спрямовують практику навчання у вузі» [1, с. 146]; «основні положення, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчання у відповідності з його загальними цілями і закономірностями» [1, с. 147].

Мета статті. У цій статті ми ставили за мету визначити методологічні та дидактичні принципи формування полікультурної компетентності майбутніх вчителів в межах кожного з означених вище теоретичних підходів.

Викладення основного матеріалу. Спробуємо охарактеризувати і пояснити логіку утворення таких об'єднань:

Суб'єктний підхід – герменевтичний метапринцип. Суб'єктний підхід передбачає розгляд особистості майбутнього викладача як суб'єкта власного професійно-особистісного розвитку, який виявляє різні ставлення до світу: споглядальне, діяльнісне, усвідомлююче. Таке бачення наділяє кожну особистість потенційною можливістю рефлексивного ставлення до світу, коли за словами С.Л. Рубінштейна виникає осмислений погляд на життя і кожен вчинок людини відображає її світогляд і рівень особистісної свободи [2]. Оскільки герменевтика означає «роз'яснюю», дотримання герменевтичного